

УДК 330.14:01

DOI: 10.31732/2663-2209-2021-64-129-134

ЕКОЛОГІЗАЦІЯ ЯК НАВІГАТОР УЗГОДЖЕННЯ ІНТЕРЕСІВ СТЕЙКХОЛДЕРІВ АГРОБІЗНЕСУ

Ляшенко О.М.¹, Марков Р.В.²

¹ д.е.н., професор, ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», м. Київ, Україна, e-mail: lan911@ukr.net,
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7114-4501>

² к.е.н., доцент, ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», Київ, Україна, e-mail.: Markov_R@ukr.net,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8150-8249>

ECOLOGIZATION AS A NAVIGATOR FOR COORDINATION OF INTERESTS AGRICULTURAL STAKEHOLDERS

Liashenko Oleksandra¹, Markov Ruslan²

¹ Doctor of science (Economics), professor, "KROK" University, Kyiv, Ukraine, e-mail: lan911@ukr.net,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7114-4501>

² PhD (Economics), associate professor, "KROK" University, Kyiv, Ukraine, e-mail: Markov_R@ukr.net,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8150-8249>

Анотація. Діяльність стейкхолдерів в агробізнесі перебуває під впливом численних екзогенних і ендогенних загроз, конвергенція яких в умовах нової реальності доводить, що з числа відомих підходів до зміцнення економічної безпеки дедалі найбільш затребуваним стає гармонізаційний підхід, концепт якого передбачає екологічне узгодження інтересів, тому задовольняє вимогам концепту екологізації і навпаки. Концепт «захист» спирається на усунення та витіснення шкідливих відносин, які виникають у процесі діяльності та взаємодії зі стейкхолдерами, шляхом застосування правових, економічних, соціальних організаційних, етичних тощо методів. Таким чином, актуалізація наукового пошуку навігаційної ролі екологізації в узгодженні інтересів стейкхолдерів агробізнесу є очевидною. Домінування еколого-орієнтованого бачення економічної безпеки агробізнесу потребує відповідного методологічного підґрунтя, опертям якого може/має бути синтетичне поняття екологізації, роль якої у зазначеному контексті є вивченою недостатньо. Навігаційна роль екологізації як поліаспектної та крос-дисциплінарної категорії стає очевидною, втім наразі мало вивченою. Метою дослідження є поглиблення теоретичних засад безпекознавства шляхом застосування гармонізаційного підходу до екологізації узгодження інтересів стейкхолдерів агробізнесу. Методи дослідження - структурно-логічного моделювання, моніторинговий, аналітичний. Взаємоузгодження інтересів стейкхолдерів агробізнесу є складним процесом, який може бути як конструктивними, так і деструктивними, і тому потребує використання спеціального інструментарію. Для екологізації узгодження інтересів стейкхолдерів агробізнесу необхідні системність, прогнозованість, обґрунтованість та результативність. Отримані результати потребують проведення подальших наукових розвідок щодо впливу екологізації на економічну безпеку стейкхолдерів агробізнесу. Подальші наукові розвідки можуть перебувати у площині оцінювання наслідків системної екологізації узгодження інтересів стейкхолдерів агробізнесу.

Ключові слова: екологізація; гармонізація; інтереси; стейкхолдери; агробізнес.

Формули: 0; рис.: 0; табл.: 0; бібл.: 4

Annotation. The activities of stakeholders in agribusiness are influenced by numerous exogenous and endogenous threats, the convergence of which in the new reality proves that among the known approaches to strengthening economic security is increasingly in demand harmonization approach, the concept of which involves environmental harmonization. vice versa. The concept of "protection" is based on the elimination and displacement of harmful relationships that arise in the process of activity and interaction with stakeholders through the use of legal, economic, social, organizational, ethical, etc. methods. Thus, the actualization of the scientific search for the navigational role of greening in reconciling the interests of agribusiness stakeholders is obvious. The dominance of ecologically oriented vision of economic security of agribusiness requires an appropriate methodological basis, based on which can / should be a synthetic concept of greening, the role of which in this context is insufficiently studied. The navigational role of greening as a field of aspect and cross-disciplinary category is becoming obvious, but so far little studied. The aim to deepen the theoretical foundations of safety by applying a harmonization approach to the greening of the coordination of the interests of agribusiness stakeholders. Research methods: structural-logical modeling, monitoring, analytical. Results: Reconciling the interests of agribusiness stakeholders is a complex process that can be both constructive and destructive, and therefore requires the use of special tools. Systematic, predictable, validity and efficiency are necessary for the greening of the

coordination of the interests of agribusiness stakeholders. The obtained results require further scientific research on the impact of greening on the economic security of agribusiness stakeholders. Further scientific research may be in the field of assessing the consequences of systemic greening of the coordination of the interests of agribusiness stakeholders.

Key words: *ecologization; harmonization; interests; stakeholders; agrobusiness.*

Formulas: 0; fig.: 0; tabl.: 0; bibl.: 4

Постановка проблеми. Формування екологічного мислення і світосприйняття у сучасних умовах відбувається доволі швидко, але здебільшого вимушено. Головними причинами є потужність і масштаб токсикації, який від "in vitro" потрапив практично до усіх сфер життя. Одним з доказів цього є існування Індексу екологічної ефективності (Environmental Performance Index) [1], за даними якого у 2020 році Україна посіла 60 місце серед 180 аналізованих країн світу. Попри те, що порівняно з 2012 роком цей показник суттєво покращився, про що свідчить також оцінка окремих складових цього індексу, суттєве занепокоєння викликає низьке значення критерію сервісу екосистеми (108 місце), яке протягом десятиліття занепало на 1,2 пункти.

На тлі загалом позитивної динаміки цього індексу, врахування поведінки зазначеного критерію є важливим, оскільки демонструє здатність і спроможність екосистеми тяжити до сталого розвитку. Однак не лише екологічні чинники прямого впливу формують правила взаємодії в агробізнесі. Поле таких правил включає взаємовідносини між стейкхолдерами в агробізнесі, інституційну поведінку, безпекотворчі процеси тощо. Відтак, навігаційна роль екологізації як поліаспектної та крос-дисциплінарної категорії стає очевидною, втім наразі мало вивченою.

Актуальність і важливість саме такого погляду на екологізації зумовлена тим, що діяльність стейкхолдерів в агробізнесі перебуває під впливом численних екзогенних і ендегенних загроз, конвергенція яких в умовах нової реальності доводить, що з числа відомих підходів до зміцнення економічної безпеки дедалі найбільш затребуваним стає гармонізаційний підхід, концепт якого передбачає екологічне узгодження інтересів, тому задовольняє вимогам

концепту екологізації і навпаки. Таким чином, актуалізація наукового пошуку навігаційної ролі екологізації в узгодження інтересів стейкхолдерів агробізнесу є очевидною.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Тезаурус терміна «екологізації» належить до найновішої історії багатьох наукових сфер і галузей знань, що зумовлює багатогранність його вживання. Зокрема, цей термін можна зустріти у таких словосполучках, як-от: екологізація науки та освіти, екологізація природокористування, екологізація виробництва, екологізація суспільного розвитку, екологізація економічного, соціального та духовного розвитку, екологізація економіки, екологізація світової економіки, екологізація виробництва, сільського господарства; екологізація ринкової економіки, екологізація суспільного виробництва, екологізація продукції, екологізація ціноутворення тощо [2].

У нормативно-правових актах, зокрема в Концепції національної екологічної політики України на період до 2020 р., поняття екологізація трапляється в таких словосполученнях: екологізація транспорту, екологізація енергетики, екологізація промисловості, екологізація агропромислового комплексу, екологізація господарської діяльності, екологізація суспільного виробництва.

Таким чином, можна стверджувати, що сам процес формування поняття «екологізація» феномен екологічного мислення. Відтак, ідея наскрізної екологізації перетворюється на соціально-економічну концепцію, яка відіграє роль провайдера міжнародних, економічних, суспільних, політичних та інших відносин.

Не менш важливою є трансформаційна, інструментальна і просвітницька роль екологізації, що спирається на діяльнісну парадигму. У свою чергу, домінування

еколого-орієнтованого бачення економічної безпеки агробізнесу потребує відповідного методологічного підґрунтя, опертям якого може/має бути синтетичне поняття екологізації, роль якої у зазначеному контексті є вивченою недостатньо.

Формулювання цілей статті. Метою статті є поглиблення теоретичних засад безпекознавства шляхом застосування гармонізаційного підходу до екологізації узгодження інтересів стейкхолдерів агробізнесу.

Викладення основного матеріалу дослідження.

Домінування екологоорієнтованого бачення сталого розвитку АПК потребує відповідного методологічного підґрунтя, опертям якого може/має бути синтетичне поняття екологізації. Таке поняття є універсальним і являє собою комплекс вимог до будь-якої діяльності, скерованої на недопущення несприятливих та/або негативних миттєвих, поточних та майбутніх наслідків, спричинених такою діяльністю. У свою чергу, сутнісне наповнення екологізації утворюється тріадою концептів: аксіологія-захист-просвіта. Концепт "аксіологія" послуговується принципами спонукання кожного суб'єкта екологізувати свою діяльність, тобто дотримуватися цінностей не завдання шкоди у теперішньому та майбутньому часі.

Концепт «захист» спирається на усунення та витіснення шкідливих відносин, які виникають у процесі діяльності та взаємодії зі стейкхолдерами, шляхом застосування правових, економічних, соціальних організаційних, етичних тощо методів. Основу концепту "просвіта" становлять роз'яснювальні дії щодо пояснення мотивів і переконань доцільності формування екологізаційного світогляду та необхідності дотримання його провідного постулату анти-токсичності результатів і прямих та побічних наслідків будь-якої діяльності [3].

У свою чергу, під економічною безпекою агробізнесу будемо розуміти міру його економічної свободи, межі якої визначають наявні екзогенні та ендогенні

загрози сталому розвитку, а можливості - зумовлені параметрами узгодження інтересів стейкхолдерів та ресурсного забезпечення, необхідного як для протидії загрозам, так і для узгодження інтересів.

Гене́за інтересу полягає у свідомому відборі суб'єктом найважливіших для його потреб, що підлягають задоволенню, та визначенні способів їх реалізації. В психології, наприклад, зміст і характер інтересу пов'язані як із будовою і динамікою мотивів і потреб людини, так і з характером форм і засобів освоєння дійсності, якими людина володіє. Інколи поєднання об'єктивної та суб'єктивної складових сутності поняття інтерес вважають еkleктичним, проте таке поєднання можна визнати таким, що відбиває сутність закону діалектики про єдність протиріч [4].

Економічні інтереси з багатьох причин заслуговують на детальне вивчення, однією з яких є започаткована у даному дослідженні ідеологія економічної безпеки підприємства як міри його економічної свободи, що досягається шляхом взаємозаемоузгодження економічних інтересів.

Сучасне управління підприємством, зважаючи на його високу динамічність, вимушене мати випереджальний характер. Появі такої властивості управління підприємством зобов'язане, з одного боку, чисельним загрозам, які перешкоджають його діяльності та дислокуються як у зовнішньому, так і у внутрішньому середовищі, а з іншого боку – розмаїтістю інтересів його стейкхолдерів.

Стейкхолдером вважається будь-яка особа або група осіб, що впливає на діяльність організації або відчуває на собі вплив такої діяльності. До числа стейкхолдерів можуть належати менеджери, споживачі, постачальники, місцеві громади, інвестори та ін. Існує звужене розуміння стейкхолдерів – осіб, що є причетними до діяльності певного венчурного підприємства, у такому сенсі стейкхолдери асоціюються з депозитаріями спірного майна.

Інколи існує неприпустима лінгвістична плутанина між стейкхолдерами (stakeholders) в останньому розумінні та стокхолдерами (від англ. stockholders - акціонери) як тими, хто може безпосередньо впливати на прийняття тих чи інших управлінських рішень. В основних положеннях та словнику ДСТУ ISO 9000-2001 Системи управління якістю, стейкхолдерів ототожнюють із заінтересованими (або причетними) сторонами (від англ. interested party), якими є фізичні особи або групи осіб, що можуть складатися з організації, її частини або з декількох організацій, зацікавлених в роботі або успіху організації.

Економічні інтереси – це усвідомлені потреби різних суб'єктів, до числа яких за традиційною для економічної науки ієрархією належать держава, регіон, підприємство, людина. Будь-який економічний інтерес являє собою складну систему економічних потреб суб'єктів господарської діяльності. При цьому є зрозумілим, що такі системи можуть істотно відрізнятися одна від іншої, але важливим є не це, а інше.

Віддзеркалюючи потреби, економічні інтереси мають суттєві відмінності: так, якщо потреби завжди є зорієнтованими на конкретні та зафіксовані у часі й просторі цілі, то економічні інтереси – спрямовані на економічні відносини та умови господарювання підприємств в цілому, через що їх формалізація нерідко є дуже ускладненою. Специфіка економічних інтересів в агробізнесі зумовлена ще й тим, що, з одного боку, такі інтереси є об'єктивними умовами виробництва, з іншого – мірою усвідомлення суб'єктом господарювання його потреб.

Стосовно стейкхолдерів економічні інтереси можна класифікувати в такий спосіб:

- за природою виникнення інтересу – природні та штучні (вимушені);
- за об'єктом – майнові та немайнові (фінансові, інвестиційні, інтелектуальні, інформаційні, тощо);
- за суб'єктом – особисті, групові, колективні;

- за персоніфікацією – інтереси власників, менеджерів, персоналу;
- за характером – унікальні, інноваційні, адаптаційні, традиційні, рутинні;
- за цілеспрямованістю – багатоцільові та одноцільові;
- за рівнем структуризації – структуровані, слабо структуровані, неструктуровані;
- за управлінською ієрархією – стратегічні, поточні, оперативні;
- за значущістю – першочергові та другорядні;
- за змінюваністю – постійні та змінні;
- за локалізацією у структурі зовнішнього середовища – мегарівневі, макрорівневі, мезорівневі, мікрорівневі;
- за формою існування у часі – безперервні, проектні (тимчасові), періодично повторювані, неповторні (одноразові);
- за формою існування у просторі – комплексні та точечні;
- за часовим горизонтом – довгострокові та короткострокові;
- за ступенем усвідомлення - дійсні та помилкові;
- за можливістю вимірювання – вимірювані, важко вимірювані, невимірні;
- за способом вимірювання – визначені, імовірнісні, невизначені;
- за можливістю взаємоузгодження – узгоджувані, важко узгоджувані, не узгоджувані;
- за способом взаємоузгодження – стандартні та нестандартні (такі, що потребують творчих рішень);
- за альтернативністю при узгодженні – безальтернативні (інваріантні) та альтернативні (варіантні).

Отже, стейкхолдерам притаманна сукупність різноманітних взаємозв'язаних і взаємодіючих економічних інтересів, які утворюють єдину систему. Проте система економічних інтересів стейкхолдерів агробізнесу завжди є суперечливою. Реалізація економічних інтересів здійснюється через досягнення їхніми суб'єктами конкретних економічних цілей. У реальній діяльності підприємств

взаємоузгодження економічних інтересів їх стейкхолдерів здійснюється шляхом принаймні часткового задоволення кожного з інтересів. Процес задоволення інтересів є достатньо складним з багатьох причин: великої кількості внутрішніх економічних інтересів стейкхолдерів, які мають бути взаємоузгоджені між собою; чисельних економічних інтересів стейкхолдерів зовнішнього середовища, що підлягають взаємоузгодженню у процесі взаємодії як з підприємством, так і між собою; складності та суперечливості обох груп економічних інтересів та можливостей і способів їх взаємоузгодження тощо.

У найбільш узагальненому вигляді взаємоузгодження інтересів підприємства можна визначити як багатовимірне, а саме: горизонтальне й вертикальне взаємоузгодження інтересів внутрішніх стейкхолдерів, що має протікати на тлі перманентного взаємозв'язку економічних інтересів підприємства з актуальними для нього інтересами зовнішніх стейкхолдерів.

Питання актуалізації інтересів як зовнішніх, так і внутрішніх стейкхолдерів (як, власне, й у зворотному порядку) є вкрай важливими й, загалом, можуть заслуговувати на самостійне дослідження, проте слід ще раз наголосити, що в управлінні економічною безпекою підприємства, вивчення інтересів стейкхолдерів має виключне значення і тому, щонайменше, має включати ідентифікацію і систематизацію їх дій та оцінку цілей.

Як бачимо, така послідовність вивчення інтересів стейкхолдерів має зворотній характер, тобто вивчення інтересів ґрунтується на так би мовити «проявлених» діях і з'ясованих цілях, за результатами ідентифікації яких пропонується виокремлювати ті чи інші інтереси. Такий підхід до вивчення інтересів стейкхолдерів, звісно, не позбавлений недоліків, проте подолання неузгодженості інтересів навряд чи можна здійснити, не застосовуючи спеціальний інструментарій, до якого зокрема належить екологізація.

Виходячи з тріади концептів: аксіологія-захист-просвіта, узгодження інтересів стейкхолдерів агробізнесу має спиратися на принципи спонукання кожного суб'єкта екологізувати свою діяльність, тобто дотримуватися цінностей не завдання шкоди у теперішньому та майбутньому часі. Мова йде, перед усе, про дотримання принципів та цілей сталого розвитку. Сучасним тригером напруги інтересів стейкхолдерів агробізнесу, звісно, є відкриття ринку землі, у питанні якого екологізація починає бути багатомірною: у сенсі екології, економічної війни, екологічних взаємовідносин.

Усунення та витіснення шкідливих відносин, які виникають у процесі діяльності та взаємодії зі стейкхолдерами агробізнесу, як-от екологічний тероризм, агро-рейдерство, недобросовісні практики тощо, шляхом застосування правових, економічних, соціальних організаційних, етичних тощо методів. Інтегрально поєднання цих методів може бути поєднане в екологізації управління, що має на меті здійснення екологоорієнтованих трансформацій керованих підсистем. У цьому контексті важливим є дослідження аксіології стейкхолдерів, а також управлінського і емоційного інтелекту.

Особливу роль посідає формування екологізаційного світогляду та необхідності дотримання його провідного постулату анти-токсичності результатів і прямих та побічних наслідків будь-якої діяльності. І це площина формальної, неформальної та інформальної освіти.

Наразі екологічна домінанта стає основою сучасної освіти, оскільки концепція сталого розвитку передбачає соціально бажаний, економічно життєздатний і екологічно безпечний формат існування суспільства. Однак освіта, у свою чергу, потребує екологізації у широкому сенсі. Таким чином, екологізація стає своєрідним навігатором узгодження інтересів стейкхолдерів агробізнесу.

Висновки. В сучасних умовах природний конфлікт інтересів, іманентно властивий стейкхолдерам агробізнесу,

загострюється. Взаємоузгодження таких інтересів, будучи вкрай складним процесом, може бути як конструктивними, так і деструктивними, і тому потребує використання спеціального інструментарію у вигляді екологізації. Для екологізації узгодження інтересів стейкхолдерів агробізнесу необхідні системність, прогнозованість, обґрунтованість та результативність.

Отримані результати потребують проведення подальших наукових розвідок щодо впливу екологізації на економічну безпеку стейкхолдерів агробізнесу. Подальші наукові розвідки можуть перебувати у площині оцінювання наслідків системної екологізації узгодження інтересів стейкхолдерів агробізнесу.

Література:

1. The official site of Environmental performance index. URL : <https://epi.yale.edu/epi-results/2020/country/ukr>.
2. Гобела В. В. Теоретичний аналіз екологізації як суспільно-економічного феномену. *Ефективна економіка*. 2019. № 6. URL : http://www.economy.nauka.com.ua/pdf/6_2019/44.pdf.
3. Ляшенко О. М. Реалізація принципів сталого розвитку у забезпеченні економічної безпеки АПК. *Сталий розвиток - XXI століття. Дискусії 2021 (наукові читання імені Ігоря Недіна):*

збірка наукових доповідей VII Міжнародної науково-практичної конференції (2-3 грудня 2021 р.). Національний університет "Києво-Могилянська академія"; за ред. проф. Є.В. Хлобистова. Київ, 2021. С. 513-518.

4. Ляшенко О. М. Концептуалізація управління економічною безпекою підприємства: монографія. 2-ге вид., переробл. Київ : НІСД, 2015. 348 с.

References:

1. The official site of Environmental performance index (2021), retrieved from : <https://epi.yale.edu/epi-results/2020/country/ukr>.
2. Hobela, V. V. (2019), "Theoretical analysis of greening as a socio-economic phenomenon", *Efektivna ekonomika*, № 6, retrieved from : http://www.economy.nauka.com.ua/pdf/6_2019/44.pdf.
3. Liashenko, O. M. (2021), "Implementation of the principles of sustainable development in ensuring the economic security of agriculture", *Stalyi rozvytok - KhKhI stolittia. Dyskusii 2021 (naukovi chytannia imeni Ihoria Nedina)* [Sustainable development - the XXI century. Discussions 2021 (scientific readings named after Igor Nedin)], *zbirka naukovykh dopovidei VII Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii [collection of scientific reports of the VII International scientific-practical conference]*, National University "Kyiv-Mohyla Academy", Kyiv, Ukraine, pp. 513-518.
4. Liashenko, O. M. (2015), *Kontseptualizatsiia upravlinnia ekonomichnoiu bezpekoiu pidpriemstva* [Conceptualization of enterprise economic security management], NISD, Kyiv, Ukraine, 348 p.

Стаття надійшла до редакції 17.11.2021 р.